

ביאורים

כפי שלמדנו אתמול, ישנן ארבע סיבות, שאותן מפרטים לנו חז"ל, שבזכותן התאפשרה היציאה ממצרים: לא שינו את שמם, לא שינו את שפתם, לא דיברו לשון הרע ולא היו פרוצים בעריות.

המהר"ל מבאר שארבעת הדברים הללו שימשו כבסיס ליכולת של עם ישראל לצאת ממצרים ולהיגאל. גאולה של עם משמעותה החזרת העם למצבו האמיתי והשורשי, כך שתכונת החיים המקורית שלו מתגלה ויוצאת אל הפועל. לשם כך ישנו צורך לשמר, ולו בגרעין פנימי קטן, את תכונת החיים השורשית, כיוון שרק על ידי כך ישנו בסיס שממנו יכולה לצמוח הגאולה - גאולה מהשעבוד לאֶחָר, ושחרור של העצמיות הלאומית שלנו.

בזכות העובדה שעם ישראל שימר את ארבעת הדברים הללו, נמנע המצב שבו יכלה גלות מצרים לשנות את תכונת החיים היסודית של העם. בזכות כך הייתה לעם ישראל יכולת לחזק את נקודת הבריאות היסודית שלו, ולחזור אל טבעו הבריא והראשוני.

השימור המיוחד הזה היה נצרך באופן מיוחד בעת גלות מצרים, שבה עם ישראל עדיין לא הוגדר כעם, ואז הייתה לו היכולת התיאורטית לשנות את טבע החיים שלו. אולם עתה, לאחר שיצאנו ממצרים וכבר הופענו בעולם כעם, אי אפשר לשנות את טבע החיים שלנו באופן מוחלט, ובכל מצב שהוא אנו נבדלים מהאומות, בלא חשש שנאבד את עצמיותנו וניטמע בין האומות האחרות. התהליך המיוחד שחווינו ביציאת מצרים הטביע בתוכנו את היותנו אומה באופן מוחלט, ואין אפשרות לשנות את הטבע הישראלי שלנו.

הרחבות

• לשון הרע

לְשׁוֹן הָרַע. "הַחֶפֶץ חַיִּים" מבאר מדוע עוונו לשון הרע הוא כל כך חמור: "עוד יש ענין פשוט, אשר נוכל להתבונן מזה את גנות העוון המר... והוא, כי ידוע הוא שיתרון האדם מכל בעלי החיים הוא במה שהוסיף בו הקדוש ברוך הוא את נפש המדברת, כמו שכתוב: "וַיִּפֶחַ בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" [בראשית ב, ז] ותרגם אונקלוס: לרוח ממללא (=רוח מדברת), וזהו רק אם הוא מתקן בכח הדבור, אשר נתן לו הקדוש ברוך הוא. לא כן אם הוא משתמש בדבורו לרע, הוא גרוע יותר ממהבמה אשר על הארץ, כי היא איננה מקלקלת על כל פנים" [שמירת הלשון שער הזכירה ג]. ההבדל בין האדם לבהמה הוא הדיבור, שהרי מבחינה חיצונית איברי האדם והבהמה דומים הם. כאשר אדם מדבר לשון הרע, כאשר הוא משחית את הדיבור, הוא לא רק פוגם בדיבור אלא פוגע במדרגת האדם שלו, בדבר המייחד אותו משאר בעלי החיים, עד שגרוע הוא ממהבמה, שהרי יש לו דיבור והוא עוכר אותו לרעה.

וְכַאֲשֶׁר תִּתְבּוֹנֵן וְתַעֲמִיק עוֹד תִּדְעֶה, כִּי אֵלּוּ אַרְבַּעַה דְּבָרִים אֲשֶׁר אָמְרוּ דְּזָקָא רָאוּי שְׁעַל יָדָם יֵצְאוּ לְחֵרוֹת. וְזֶה כִּי אֵלּוּ אַרְבַּעַה דְּבָרִים, כְּאֲשֶׁר לֹא שִׁנּוּ שְׁמֵם וּלְשׁוֹנָם, וְלֹא הָיוּ פְרוֹצִים בְּעֵרִיּוֹת, וְלֹא דָּבְרוּ לְשׁוֹן הָרַע, בְּאֵלּוּ אַרְבַּעַה דְּבָרִים עָמְדוּ בְּעֵינָי! הֲרֵאשׁוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם וְלֹא הָיָה לָהֶם שְׁנוּי. וְזֶה כְּמוֹ שֶׁהַחֹלָה שֶׁהוּא חוֹלָה, אִם הָיָה מִשְׁתַּנָּה טַבְּעוֹ לְגַמְרֵי בְּחֵלְיוֹ לֹא הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיְהִי חוֹזֵר אֶל בְּרִיאָתוֹ, שְׂאִין לוֹ הַתְּחִלָּה שָׁבוּ וְשׁוּב אֶל בְּרִיאָתוֹ, אֲבָל בְּנִדְאֵי יֵשׁ בְּחוֹלָה כַּח טַבְּעוֹ שֶׁנִּשְׁאָר שְׁלֵא נִשְׁתַּנָּה, וְאוֹתוֹ הִטְבַּע מִחֲזִיר אוֹתוֹ לְבְרִיאָתוֹ. וְדָבָר זֶה עֲנִין אַרְךָ מֵאֵד. לְכָף אָמַר אֵלּוּ לֹא הָיָה נִשְׁאָר לְיִשְׂרָאֵל שְׁמֵם הָעֶצְמִי, וּלְשׁוֹנָם הָעֶצְמִי, וּשְׂאָר דְּבָר שֶׁהוּא עֶצְמִי לָהֶם, לֹא הָיָה לָהֶם הַתְּחִלָּה לְגַאֲלָה כִּי כָּבֵר נִשְׁתַּנּוּ לְגַמְרֵי וְאִין לָהֶם הַתְּחִלָּה לְגַאֲלָה. וּלְכָף זְכָרוֹ הַחֲכָמִים כִּי בְּזָכוֹת אַרְבַּעַה דְּבָרִים אֵלּוּ נִגְאָלוּ מִמִּצְרַיִם, כִּי מֵאַחַר שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, לֹא כְּמוֹ הַגְּלִיּוֹת שֶׁהֵם עֵתָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל כָּבֵר נַעֲשׂוּ לָעֵם כְּאֲשֶׁר לְקַחֵם הַשֵּׁם וְתִבְרַךְ אֱלֹהֵי, וְלֹא יִתְּנֵן וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיְהִי לְיִשְׂרָאֵל חֲבוּר אֶל הָאֲמוֹת, וּבְנִדְאֵי הֵם רְאוּיִים לְגַאֲלָה. אֲבָל בְּמִצְרַיִם שֶׁעָדִין לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל לָעֵם, שֶׁהָיָה לֹא הָיוּ לָעֵם עַד שֶׁיִּצְאֻ, דְּכִתְיִב (שְׁמוֹת ו, ז): וְהָיִיתֶם לִי לְעַם וְלֹא קִדְּם, אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרֵי עֶצְמָם שְׁלֵא יִגְעוּ לָהֶם שְׁנוּי בְּעֶצְמָם, כָּבֵר לֹא הָיָה לָהֶם הַתְּחִלָּה שֶׁיִּשְׁבוּ לְכְמוֹ שֶׁהָיוּ, כִּי כָּבֵר קָבְלוּ שְׁנוּי בְּעֶצְמָם וְנִפְסַד עֲנִינָם וְנִשְׁתַּנּוּ לְגַמְרֵי וְאִין לָהֶם גְּאֻלָּה. אֲבָל בְּשָׁבִיל שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרֵי עֶצְמָם וְהָיוּ בְּלֹא שְׁנוּי כָּלְלִי, זָכוּ אֶל הַגְּאֻלָּה לְחֹזֵר כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּרִאשׁוֹנָה.

כאשר תתבונן היטב בדברי חכמים, תבין כי דוקא בגלל ארבעת הדברים הללו היו ראויים ישראל לצאת ממצרים, כי כאשר לא שינו שמם ושפתם, לא היה בהם לשון הרע ולא פרצו בעריות, נשאר ישראל על יסודם¹ הראשון ולא היה בהם שינוי. דבר זה דומה לחולה, שאם הוא משתנה מטבעו הראשוני בעקבות מחלתו אין הוא חוזר לבריאותו, שכן אין לו בסיס אליו ישוב. אבל אם נשאר בחולה טבעו הראשוני, הוא מחזיר אותו לבריאותו גם אם התהליך יהיה ארוך. לכן אמרו חז"ל שאם לא היה נשאר שמם המקורי, לשונם העצמית ושאר הדברים המהותיים להם, לא היה בסיס לגאולה כי כבר השתנו לגמרי. לכן אמרו חכמים כי בזכות ארבעת הדברים הללו זכו להיגאל ממצרים. יש הבדל מהותי בין גאולת מצרים למצב ישראל בגלויות שאחר כך, כי לאחר שיצאו ממצרים ולקחם הקב"ה לו לעם אין להם יכולת להתחבר אל האומות ולכן הם ראויים לגאולה. אבל בגלות מצרים עדיין לא היו לעם, שהרי נעשו לעם רק ביציאתם ממצרים, שנאמר: ולקחתי אתכם לי לעם, ולא היו לעמו של הקב"ה קודם לכן. על כן אם לא היו ישראל שומרים על יחודם והיו משתנים כדוגמת המצרים, לא היה בסיס לגאולתם, כיון שהשתנו, וביטלו את מציאותם. אבל כיון ששמרו עצמם ולא השתנו, זכו לגאולה לשוב למעלתם הראשונה.

באותם ארבעה דברים שמרו ישראל על מהותם העצמית הראשונה ולכן נגאלו

